

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФУНКЦІОНУВАННЯ МІКРО-, МАКРО- ТА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ В КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІКИ ЩАСТЯ

У статті розглядаються історичні підходи до формування економічної теорії щастя. Досліджено показники валового внутрішнього продукту та валового національного щастя як індикаторів досягнень національної політики. Проаналізовано передумови формування теорії економіки щастя, її економічний та етичний контекст, дискусійні погляди на можливість кількісного вимірювання щастя.

Ключові слова: економіка щастя; ВВП; етика; економічна поведінка; валове національне щастя.

Актуальність теми. Останні тенденції розвитку суспільства все сильніше зміщують економічні акценти в бік суспільних цінностей. Кінець ХХ століття і ті стрімкі економічні зміни, що відбувались у той час, стали витоком для нового напрямку міждисциплінарних досліджень – економіки щастя. Економіка щастя охоплює, окрім економіки, психологічні, соціальні та економічні аспекти життя як окремого індивіда, так і певного суспільства в цілому.

Оцінка змісту суспільного щастя пов'язується із тим рівнем розвитку, при якому наявні ресурси спрямовуються на максимальне задоволення не лише економічних, а й соціальних та духовних потреб людей, при якому вони мають можливість повноцінно жити та розвиватись у власній державі. Дослідження поняття економіки щастя має міждисциплінарний характер, оскільки вказана проблематика стосується питань розвитку економіки, психології екології, філософії, соціології, політики.

Якщо до цього часу основними індикаторами розвитку національної економіки був показник ВВП та похідні від нього показники, то у вимірах економіки щастя досліджується зараз декілька комплексних індикаторів, що враховують інтегральний

рівень задоволеності життям на базі як економічних факторів, так і опитувань населення щодо їх відчуття щастя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження економіки щастя є відносно новим напрямком. Цьому аспекту економічних відносин присвячені наукові роботи іноземних дослідників (Р. Істерлін, Д. Канеман, Е. Освальд, Р. Вінховен, А. Сен, А. Дітан, Дж. Сакс та ін.). Вітчизняними вченими, що досліджували цю проблематику, є Е. Воробйов, Т. Демченко, В. Липов, Г. Верещагіна, Ф. Шиголь, В. Лавриненко, В. Паніотто, Ю. Сахно, А. Пясковська. Однак такі дослідження не втрачають актуальності як через власне недостатнє наукове розроблення даних питань, так і через їх надзвичайну важливість для українського суспільства в епоху глобальних змін.

Метою статті є узагальнення наукових підходів до оцінки економіки щастя як трансформаційної концепції у функціонуванні мікро-, макро- та міжнародної економіки.

Викладення основного матеріалу. У сучасних умовах основні постулати економічної теорії певним чином трансформуються із врахуванням нематеріальних благ.

Зокрема, як зазначають Воробйов Е.М., Демченко Т.І., економіка споживання заохочує максимізаторський підхід у сфері споживання: безперервно формується і розширюється спектр потреб, в результаті чого виробляється набагато більше товарів ніж потрібно. Однак економічне зростання як основа зростаючого споживання має об'єктивно обумовлені ресурсні межі, а значить, обмежені можливості і економіки споживання. Крім того, ігнорування екологічних аспектів виробництва веде до забруднення навколишнього середовища і загострення глобальних екологічних проблем [1].

Як зазначає американський економіст Джеффри Сакс, усі суспільні цінності задіяні сьогодні в гонитві за корпоративним прибутком, що починає домінувати над іншими прагненнями: чесністю, справедливістю, довірою, фізичним і психічним здоров'ям, а також екологічною стійкістю [2]. Це може нести в собі серйозні загрози для людського розвитку. Світ повільно приходить до усвідомлення, що сучасна економіка, заснована на збільшенні споживання і максимізації прибутку, не має перспектив, тому суспільству належить переглянути основні принципи економічного життя [1].

Особливої гостроти вказана проблема набуває в сучасній Україні. В наших умовах право часто не просто витісняє мораль, а й виявляється несумісним, вступає в суперечку із нею. Одночасно випереджаючими темпами зростають частка робочої сили, що задіяна в судовій системі, витрати на її утримання, завантаженість, строки розгляду судових справ. Вона перетворюється на могутнє джерело корупції. Пояснення ситуації, що склалася, її витoki та шляхи виходу пропонують прихильники альтернативних напрямків економічної теорії, зокрема течії, що отримала назву «поведінкова економіка». Так, С. Боулз звертає увагу на проблему витіснення економічними стимулами моральних норм [3].

Якщо раніше основною задачею і пріоритетом будь-якої національної політики вважалося зростання ВВП як кінцевого показника економічної діяльності, то наразі пріоритети зсовуються до такого показника як ВНЩ – валового національного щастя, тобто рівень задоволеності життям населення стає головнішим, про це йдеться також у резолюції Генасамблеї ООН [4].

Економічна теорія щастя як напрям міждисциплінарних наукових досліджень безпосередньо пов'язана з новими аспектами практики економічної діяльності людини XXI ст., її метою, результатами і наслідками. Процес її становлення засвідчує різноманітність природи сучасних економічних теорій і визначає необхідність пошуку як кількісних, формально-обчислювальних, так і змістовно-сміслових складових у їх системній взаємодії. Під таким кутом зору систематизація знань економіки щастя створює об'єктивну основу взаємозв'язку та взаємопроникнення нормативних і позитивних елементів економічної науки та подолання відставання економічної теорії від тих процесів і явищ, які мають місце в реальному житті. Метою пошуку економічних смислів щастя є визначення нових завдань, пов'язаних зі зміною неокласичних параметрів функціонування мікро-, макро- та міжнародної економіки та доповнення їх ціннісно-смісловими аспектами економічної діяльності людини [5].

В етичному контексті економічна теорія щастя розглядається у взаємозалежності її етичних і економічних складових, різноманітні форми якої проявляються у впливі етичних імперативів на економічну поведінку і суб'єктивних запитах до змісту задоволення та щастя в економіці [5].

Існує також так звана теорія модернізації, що пропонує пояснення того, як зміна цінностей (наприклад, ставлення до

гендерної рівності або релігійності) впливає на політичні настрої і провокує політичні та економічні зміни. Модернізація, економічний розвиток і безпека, що утвердились в багатьох країнах після Другої світової війни, призвели до руху до секулярно-раціональних цінностей і цінностей самовираження: зниження впливу релігії і авторитарних лідерів, поширення демократії, толерантності, гендерної рівності тощо. Все це сприяє не тільки економічному зростанню, але і зростанню рівня щастя [6].

В цілому економіка щастя – це офіційне академічне дослідження взаємозв'язку між задоволенням особистості та економічними проблемами, такими як зайнятість та багатство. Економіка щастя намагається використовувати економетричний аналіз, щоб виявити, які фактори збільшують і знижують добробут та якість життя людини [7].

Історія економіки щастя, як вважають дослідники, розпочинається з Джеремі Бентема, англійця, який у 1781 р. виклав філософію корисності, яка оцінювала певну дію залежно від того, скільки щастя вона принесла. Це було в епоху Просвітництва, коли мислителі прагнули замінити правила, засновані на релігії, раціональними науковими постулатами щодо прийняття рішень. Бентем запропонував створити своєрідне обчислення щастя для будь-яких дій, збалансувавши 12 видів болю (болю почуттів, болю незграбності тощо) і 14 задоволень (задоволення від дружби, задоволення від багатства та ін.).

Економісти, найбільш захоплені цією концепцією, натомість зосередилися на відчутному вираженні потреб і бажань людей: на що вони готові витратити гроші. Такі дослідження досягли апофеозу в 30-х роках минулого століття, коли Пол Самуельсон намагався пояснити економіку добробуту суто математичними термінами.

Багато речей, що мають цінність у житті, не можуть бути повністю охоплені ВВП, але їх можна виміряти метриками охорони здоров'я, освіти, політичної свободи тощо. У 1980-х роках Амартія Сен почала розрізняти «товари», які відображаються у ВВП, і «можливості», які цього не роблять. Кілька років потому в проєкті, який очолив Махбуб уль Хак, Сен змогла втілити цю ідею в життя. Результатом стали найуспішніші на сьогодні зусилля щодо витіснення ВВП [8].

Група вирішила доповнити ВВП даними про тривалість життя та рівень освіти, які були доступні у всьому світі. Першим таким показником був Індекс розвитку людського потенціалу.

У 1950-х і 1960-х роках психологи та соціологи знову відкрили питання про те, чи можна щастя визначити кількісно. Економіст Річард Істерлін вніс дискусію про щастя у свою дисципліну в роботі 1974 року, в якій зазначив, що результати національних опитувань щастя не зовсім відповідають доходу на душу населення. Багаті люди, як правило, були щасливішими за бідних людей тієї самої країни, але багатіші країни не обов'язково були щасливішими за бідніші; а поза певним рівнем, зростання доходу з часом не сприяло збільшенню щастя.

Інтерес до опитувань щастя також призвів до критичної уваги до парадоксу Істерліна. Після переоцінки даних опитувань, проведених через десятиліття, економісти Бетсі Стівенсон та Джастін Вольферс у 2008 році спростували парадокс – принаймні ту частину, яка заявила, що люди в багатих країнах не були щасливішими ніж у бідних. Вони не змогли остаточно спростувати аргумент, що зростання доходу з часом не приносить підвищеного щастя. Тим часом інші дослідники почали розрізняти опитування щодо щастя, які пропонують людям оцінити, наскільки вони задоволені своїм життям, та ті, які зосереджуються на емоційних станах у певний час. Перша якість тісно пов'язана з доходом; друга – ні.

Дослідження показали, що основні фактори суб'єктивного благополуччя – життя у стабільному демократичному суспільстві, забезпеченість у матеріальному плані; друзі й сім'я; цікава робота, що дає гідну оплату праці; здоров'я і доступне лікування; наявність життєвих цілей, важливих з точки зору власної системи цінностей; філософія чи релігія, що дає напрямок, мета і сенс життя. Набір і кількість задоволених потреб не можуть служити характеристикою щасливого життя. Традиційні показники добробуту країни – ВВП на душу населення або ІРЛП – це узагальнені параметри національних економік, їх поліпшення нелінійно пов'язане з добробутом окремих громадян. Тому потрібен можливо інший показник, який вийшов би за матеріальний кордон і відбивав інші важливі аспекти життя людини. Прихильники економічної теорії щастя пропонують в якості альтернативного індикатора прогресу розраховувати рівень сукупного щастя громадян. Звичайно, рівень щастя не стане єдиним показником людського розвитку, але це важливе доповнення до інших індикаторів.

Висновки. Аналіз основних положень економіки щастя та його рівня в Україні дає змогу зробити наступні висновки. Економічне зростання як основа зростаючого споживання має об'єктивно

обумовлені ресурсні межі, а значить, обмежені можливості і економіки споживання. Крім того, ігнорування екологічних аспектів виробництва веде до забруднення навколишнього середовища і загострення глобальних екологічних проблем. Метою пошуку економічних смислів щастя є визначення нових завдань, пов'язаних зі зміною неокласичних параметрів функціонування мікро-, макро- та міжнародної економіки та доповнення їх ціннісно-смысловими аспектами економічної діяльності людини. Економіка щастя – це офіційне академічне дослідження взаємозв'язку між задоволенням особистості та економічними проблемами, такими як зайнятість та багатство. Основні інструменти, що використовуються, включають опитування та показники, що відстежують, що різні економіки пропонують своїм жителям. Збір даних про щастя може мати низку цілей, включаючи допомогу урядам у розробці кращої державної політики. Однак щастя є суб'єктивною мірою, і тому його важко класифікувати

1. Воробьев Е. М., Демченко Т. И. Экономика счастья как новая экономическая парадигма. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.* 2013. № 1086. Вип. 2. С. 74–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2013_1086_2_15 (дата звернення: 02.09.2021).
2. Сакс Дж. Экономика счастья. URL: <http://www.project-syndicate.org/commentary/sachs181/Russian> (дата звернення: 02.09.2021).
3. Липов В. В. Альтернативні парадигми економічної теорії: між багатством націй та суспільним щастям. *Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця*: міжнар. наук. конф. (31 травня–1 червня 2018 р.) Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. С. 87–88.
4. Hanna Vereshchahina and Fedir Shigol. Theoretical foundations, practice, and empirical approaches to assessing the economy of happiness. *Development Management.* 2020. 18(2), 33–42. doi:10.21511/dm.18(2).2020.04. (дата звернення: 02.09.2021).
5. Лавриненко В. М. Запити економічних смислів щастя. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України.* 2013. № 3. С. 56–60.
6. Світове дослідження цінностей в Україні 2020. URL: http://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf. (дата звернення: 02.09.2021).
7. Liberto D. Happiness Economics. URL: <https://www.investopedia.com/terms/h/happiness-economics.asp> (дата звернення: 02.09.2021).
8. Fox Justin. The Economics of Well-Being. *Harvard Business Review.* URL: <https://hbr.org/2012/01/the-economics-of-well-being> (дата звернення: 02.09.2021).

REFERENCES:

1. 1. Vorobev E. M., Demchenko T. I. Ekonomika schastyia kak novaya ekonomicheskaya paradigma. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krainoznavstvo. Turyzm.* 2013. № 1086. Vyp. 2.

S. 74–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2013_1086_2_15 (data zvernennia: 02.09.2021). **2.** Saks Dzh. *Экономика счастья*. URL: <http://www.project-syndicate.org/commentary/sachs181/Russian> (data zvernennia: 02.09.2021). **3.** Lypov V. V. Alternatyvni paradyhmy ekonomichnoi teorii: mizh bahatstvom natsii ta suspilnym shchastiam. *Ekonomichnyi rozvytok i spadshchyna Semena Kuznetsia* : mizhnar. nauk. konf. (31 travnia–1 chervnia 2018 r.) Kharkiv : KhNEU im. S. Kuznetsia, 2018. S. 87–88. **4.** Hanna Vereshchahina and Fedir Shigol. Theoretical foundations, practice, and empirical approaches to assessing the economy of happiness. *Development Management*. 2020. 18(2), 33–42. doi:10.21511/dm.18(2).2020.04. (data zvernennia: 02.09.2021). **5.** Lavrynenko V. M. Zapyty ekonomichnykh smysliv shchastia. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy*. 2013. № 3. S. 56–60. **6.** Svitove doslidzhennia tsinnosti v Ukraini 2020. URL: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf. (data zvernennia: 02.09.2021). **7.** Liberto D. Happiness Economics. URL: <https://www.investopedia.com/terms/h/happiness-economics.asp> (data zvernennia: 02.09.2021). **8.** Fox Justin. The Economics of Well-Being. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/2012/01/the-economics-of-well-being> (data zvernennia: 02.09.2021).

Vashai Y. V. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-0664-0485],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,

Zinkevych O. V. ^[1; ORCID ID: 0000-0002-8908-9368],

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

¹*National University of Water and Environmental Engineering, Rivne*

MODERN APPROACHES TO THE FUNCTIONING OF MICRO-, MACRO- AND INTERNATIONAL ECONOMY IN THE CONCEPT OF THE HAPPINESS ECONOMICS

The article aims to generalize scientific approaches to the assessment of the economics of happiness as a transformational concept in the functioning of micro-, macro- and international economies. The article considers historical approaches to the formation of the economic theory of happiness. Indicators of gross domestic product and gross national happiness as indicators of national policy achievements are studied. The preconditions for the formation of the theory of the economy of happiness, its economic and ethical context, debatable views on the possibility of quantitative measurement of happiness are analyzed. Analysis of the main provisions of the happiness economy and its level in Ukraine allows us to draw the following conclusions. Economic growth as the basis of growing consumption has objectively determined resource limits, and hence limited opportunities and economies of consumption. In addition, ignoring the

environmental aspects of production leads to environmental pollution and exacerbation of global environmental problems. The purpose of the search for economic meanings of happiness is to identify new challenges related to changing the neoclassical parameters of the micro-, macro- and international economy and supplementing them with value-semantic aspects of human economic activity. The economics of happiness is a formal academic study of the relationship between personal satisfaction and economic problems such as employment and wealth. The main tools used include surveys and indicators that track what different economies offer their residents. The collection of happiness data can have a number of purposes, including assisting governments in developing better public policies. However, happiness is a subjective measure, and therefore it is difficult to classify

Keywords: economics of happiness; GDP; ethics; economic behavior; gross national happiness.

Вашай Ю. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-0664-0485],

к.э.н., доцент,

Зинкевич О. В. [1; ORCID ID: 0000-0002-8908-9368],

к.э.н., доцент

¹Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ФУНКЦИОНИРОВАНИЮ МИКРО-, МАКРО- И МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ В КОНЦЕПЦИИ ЭКОНОМИКИ СЧАСТЬЯ

В статье рассматриваются исторические подходы к формированию экономической теории счастья. Исследованы показатели валового внутреннего продукта и валового национального счастья как индикаторов достижений национальной политики. Проанализированы предпосылки формирования теории экономики счастья, ее экономический и нравственный контекст, дискуссионные взгляды на возможность количественного измерения счастья.

Ключевые слова: экономика счастья; ВВП; этика; экономическое поведение; валовое национальное счастье.

Отримано: 03 вересня 2021 р.

Прорецензовано: 08 вересня 2021 р.

Прийнято до друку: 24 вересня 2021 р.